

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Inštitút závetu pred a po rekodifikácii

Študentská vedecká odborná činnosť

Kategória: magisterské štúdium

2013
VI. ročník

Autor: Barbara Timková
Konzultant: JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Čestné prehlásenie a súhlas s publikáciou práce

Prehlasujem, že som prácu predkladanú do VI. ročníka Študentskej vedeckej a odbornej činnosti (SVOČ) vypracovala samostatne za použitia literatúry a zdrojov v nej uvedených. Ďalej prehlasujem, že práca nebola ani ako celok, ani z podstatnej časti predtým publikovaná, obhájená ako súčasť bakalárskej, diplomovej, rigoróznejšej alebo inej študentskej kvalifikačnej práce a nebola prihlásená do predchádzajúcich ročníkov SVOČ či inej súťaže.

Súhlasím s užitím tejto práce rozširovaním, rozmnožovaním a zdieľaním verejnosti v neobmedzenom rozsahu pre účely publikácie a prezentácie PF UK, vrátane použitia tretími osobami.

V Prahe dňa 15. 4. 2013

.....
Barbara Timková

Obsah

0 Zoznam skratiek	3
2 Charakteristika závetu	5
3 Spôsobilosť zhotoviť závet.....	6
4 Forma závetu	8
4.1 Holografický závet	9
4.2 Allografný závet	9
4.3 Závet spísaný vo forme verejnej listiny.....	11
4.4 Závet s úľavami (privilegovaný závet).....	12
5 Vedľajšie doložky v záвете	14
5.1 Vykonávateľ závetu.....	15
5.2 Podmienky, doloženia času a príkazy	16
6 Dedičská substitúcia	18
6.1 Všeobecné náhradníctvo.....	19
6.2 Zverenské nástupníctvo	20
7 Záver.....	23
8 Anotácia	23
9 Abstract	Chyba! Záložka není definována.
10 Zdroje	24
Literatúra	24
Komentáre	24
Odborné časopisy	24
Právne predpisy	24
Judikatúra	24
Internetové zdroje.....	25

0 Zoznam skratiek

ABGB - cisársky patent 946/1811 Zb. z. s., Všeobecný občiansky zákonník rakúsky, zo dňa 1. júna 1811, v znení účinnom od 1. 1. 1917 do 31. 12. 1965 (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)

NOZ - zákon č. 89/2012 Sb., občiansky zákonník (nový občiansky zákonník)

ČR - Česká republika

ČSR – Československá republika

OZ - zákon č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník, v znení neskorších predpisov

1 Úvod

Nový občiansky zákonník prináša veľké množstvo zmien, no zmena, ktorá nastala v oblasti dedičského práva je rozsiahla a bola skutočne aj žiadaná. NOZ nielenže výrazným spôsobom rozširuje počet paragrafov venujúcim sa dedičskému právu, ale prináša aj jeho významné kvalitatívne pozdvižnutie. Nová právna úprava vracia do dedičského práva tradičné prvorepublikové inštitúty, ktorých úmyslom je výrazne posilniť pozíciu poručiťa a jeho vôle.

Podľa aktuálne účinnej úpravy bol závet jedinou možnosťou obstarania pre prípad smrti. Nová právna úprava nám ponúka omnoho širšie poňatie dedičského práva a prirodzene neopomína ani obstarania pre prípad smrti, ktoré rozširuje o dedičskú zmluvu a dovetok. Závet je definitívne najvýznamnejší inštitút dovoľujúci poručiťovi rozhodovať o budúcnosti svojho majetku aj po jeho smrti. Posledná vôľa, je typickým prejavom princípu individualistického pojatia dedičského práva a ak čl. 11 Listiny základných práv a slobôd hlása právo každého vlastniť majetok a ak sa dedenie zaručuje, tak patrí k tejto slobode aj možnosť nakladania s predmetom individuálneho vlastníctva, a to nielen *inter vivos* (medzi živými), ale prirodzene aj *mortis causa* (na prípad smrti).¹ Umožňuje poručiťovi odchyliť sa od zákonnej dedičskej postupnosti a jednoducho odkázať majetok v prospech dediča, ktorý by inak zo zákona dedit' nemusel, a jednoducho rozhodnúť o zverení svojho majetku po jeho smrti do „správnych rúk“.

Cieľom mojej práce je pozastaviť sa nad inštitútom závetu z hľadiska účinnej aj budúcej právnej úpravy. Zhodnotiť pozitíva a negatíva, ktoré táto zmena prináša, zamyslieť sa nad ich prínosom a bližšie pouvažovať o zmenách, ktoré NOZ prináša.

¹ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo v teorii a praxi. Praha: Leges, 2011, str. 61

2 Charakteristika závetu

Nová právná úprava závet definuje §1494 ako *odvolateľný prejav vôle, ktorým poručiteľ pre prípad svojej smrti osobne zanecháva jednej alebo viacerým osobám aspoň podiel na pozostalosti, prípadne aj odkaz*. Významným znakom tejto zákonnej definície je osobná účasť poručiteľa. Závet nemôže byť učený len jednoduchým prisvedčením návrhu, ktorý poručiteľovi niekto predloží, taktiež nie je možné zveriť ustanovenie dedičom niekomu inému. Z čoho logicky vyplýva, že poručiteľ sa nemôže nechať zastúpiť.² Závet je právnym jednaním, a aj keď to zo samotnej definície závetu nevyplýva, vôľa musí byť pravá a vážna, prostá omylu, prejavená určite a zrozumiteľne.

S problematikou definície závetu a súčasne s dikciou „...zanecháva jednej alebo viacerým osobám aspoň podiel na pozostalosti...“ súvisí aj inštitút tzv. **negatívneho závetu**. Aktuálne účinná úprava negatívny závet nepozná a súčasne ho judikatúra klasifikovala ako neplatný a to z toho dôvodu, že nevymedzuje dedičský okruh a dedičské podiely. Negatívny závet môžeme definovať ako závet, ktorý poručiteľ zhotovuje tak, že neurčuje dedičov, ale určuje, kto dedičom byť nemá. Takýto testament sa od listiny o vydedení líši tým, že smeruje proti iným osobám, ktorým náleží zákonná dedičská postupnosť, než neopomenuteľným dedičom.³ NOZ na negatívny závet nezabúda a jeho možnosť pripúšťa v §1649.

Druhá veta v §1494 prináša do inštitútu závetu výraznú zmenu. Účinná úprava vychádzala zo striktnej nutnosti datovať závet presným dňom, mesiacom a rokom pod sankciou neplatnosti (§476 odst. 2). V prípade závetu zhotoveného vo forme notárskeho zápisu musí byť deň, mesiac a rok uvedený v notárskom zápise. U holografického závetu je potrebné, aby boli všetky náležitosti vrátane dátum napísane vlastnou rukou poručiteľa. Pri allografickom závete je nutné, aby bol dátum uvedený v texte závetu napísanom poručiteľom alebo pisateľom, nezávisle na tom kde v texte bude dátum uvedený, tak aby celý text tvoril logický, zrozumiteľný celok.⁴ Podľa dnešnej úpravy závet, v ktorom by miesto presného dátumu bolo uvedené „na Štedrý deň roku 2012“ bol neplatný.⁵ Musíme si však uvedomiť, že závet má slúžiť najmä poručiteľovi a zaiste nie je účelné, aby zákon závet takto zhotovený prehlasoval

² *Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 946*

³ Prednášky predštatnicovej výuky, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, JUDr. Václav Bednář Ph.D....

⁴ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1114 s.*

⁵ *Nový občanský zákoník: Dědické právo - koncepční změny* [online]. portal.justice.cz, © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 1.května 2011]. ...

za neplatný, keďže je samotná vôľa poručiťa úplne zjavná (za predpokladu, že ostatné náležitosti sú splnené). NOZ je v tomto smere omnoho benevolentnejší. Dátum je podstatnou náležitosťou závetu len za predpokladu, že poručiť napísal viac závetov, ktoré si odporujú a je treba určiť ich poradie. Za tejto situácie musí byť dátum zrejmý, v opačnom prípade je závet neplatný. Druhou situáciou, kedy je dátum v testamente nutný, ak sa na dátum závetu vzťahujú nejaké právne účinky (napr. všetok majetok odkazujem synovcovi, ktorý sa narodí po spísaní tejto poslednej vôle).⁶ Už samotný ABGB stanovoval v prípade posledných obstaraní mimosúdnych písomných, že nie je nutné pripojiť deň, rok a miesto, kde sa posledná vôľa zhotovuje, ale odporúča sa to pre zamedzenie sporov. Komentár k ABGB označoval určenie dátumu a miesta ako „*náležitosť nepodstatnú*“.⁷ Táto liberálnosť NOZ istotne dokazuje jeho snahu upustiť od zbytočných formalizmov a podporiť skutočnú vôľu poručiťa.

Tento zámer novej úpravy je badateľný aj v nasledujúcom paragrafe, a to §1495. Poručiť môže poukázať aj na obsah inej listiny než je závet a následky s ňou spojené. Ak táto listina splňuje náležitosti závetu, má byť za neho považovaná a má sa z nej vychádzať ako z poslednej vôle poručiťa. V opačnom prípade, teda ak listina nespĺňa náležitosti závetu, môžeme ju použiť ako výkladovú pomôcku. Takýmto druhým prípadom by mohol byť napríklad list adresovaný synovi.⁸ Závet je potreba vykladať nie v prospech dediča, ale interpretovať ho tak, aby sa vôli poručiťa čo najviac vyhovel. Cieľom má byť odhalenie skutočnej vôle a úmyslu poručiťa, ako má byť s jeho majetkom po jeho smrti nakladané. Toto ustanovenie sa nesie v tomto duchu a ponúka poručiťovi možnosť zaobstarať ďalšie listiny, ktoré by interpretáciu jeho poslednej vôle uľahčili a tak si zabezpečiť, že pozostalosť prípadne do správnych, ním zvolených rúk.⁹

3 Spôsobilosť zhotoviť závet

Účinný občiansky zákonník neumožňuje zhotoviť závet osobe, ktorá nie je spôsobilá k právnym úkonom. Výnimkou ostávajú osoby, ktoré dovŕšili 15. rok veku. Pre nich existuje

⁶ Prednášky predštátnicovej výuky, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, JUDr. Václav Bednář Ph.D....

⁷ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentár k Československému obecnému zákoníku občianskému...

⁸ Prednášky predštátnicovej výuky, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, JUDr. Václav Bednář Ph.D.....

⁹ *Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 946*

možnosť vyhotoviť závet vo forme notárskeho zápisu. Aktívnu testamentárnu spôsobilosť nadobúda aj osoba, ktorá po 15. roku veku uzavrela manželstvo. Netreba zabúdať, že spôsobilosť sa posudzuje v čase kedy bol závet zhotovený, a teda jej následná strata alebo nadobudnutie nemá vplyv na platnosť závetu.¹⁰ Osoba, ktorej spôsobilosť k právnym úkonom bola síce len obmedzená, „nemôže učiniť právny úkon tak zásadný a výnimočného rázu, akým je závet“.¹¹ Testament učinенý osobou inak plne spôsobilou môže byť taktiež spochybnený v prípade, že sa osoba nachádzala v duševnej poruche alebo pod vplyvom alkoholických nápojov, nervových jedov či niektorých druhov liečiv.

NOZ čiastočne preberá starú úpravu, no súčasne ju aj značne rozširuje. Zhotoviť závet je spôsobilá osoba svojprávnna, taktiež osoba, ktorá dovŕšila 15. rok života, a to vo forme notárskeho zápisu, takisto osoba staršia než 15 rokov, ktorá uzavrela manželstvo. Úprava sa najmä líši v podmienkach spísania závetu osobou s obmedzenou svojprávnosťou. Poručiteľ, ktorý je vo svojprávnosti obmedzený, ale uzdravil sa do tej miery, že je schopný prejavíť svoju vôľu, je spôsobilý obstaráť závet. Z toho vyplýva, že NOZ nevychádza z nejakého uznania svojprávnosti súdnym výrokom, ale uspokojí sa s dokázaním uzdravenia danej osoby a jej plnej schopnosti uvedomiť si svoju vôľu, konanie a jeho dôsledky. Ak sa skutočne dokáže, že osoba, ktorá závet zhotovila bola zdravá (nemusí byť zdravá úplne, stačí v takej miere, aby mohla prejavíť vôľu) alebo aktuálne sa nachádzala v svetlom okamihu (*lucidum intervallum*), dôvod pre neplatnosť závetu fakticky odpadá. Netreba opomenúť prípady, kedy rozhodnutie o obmedzení svojprávnosti ešte nebolo vydané, respektíve nenadobudlo právnej moci, ale sú k nemu dané zdravotné dôvody. Platnosť takýchto právnych úkonov učinенých pred rozhodnutím o zbavení alebo obmedzení svojprávnosti dotknutá nie je, iba ak vôľa skutočne chýba.¹² Taktiež ako osoba čiastočne nesvojprávnna z dôvodu veku, môžu osoby vo svojprávnosti obmedzené zhotovovať závet výlučne vo forme notárskeho zápisu.

Zmenou oproti účinnej úprave je obmedzenie zhotovovať závet pre osoby so zúženou svojprávnosťou z dôvodu chorobnej závislosti na požívaní alkoholu, užívaní psychotropných látok alebo podobných prípravkov či jedov alebo chorobnú závislosť na hráčkovej vášni predstavujúcu závažnú duševnú poruchu. Takéto osoby môžu v rozsahu obmedzenia odkazovať v akejkoľvek forme, najviac však o polovici pozostalosti. Zvyšná časť pripadne do zákonnej dedičskej postupnosti, okrem prípadu ak by sa dedičom celého majetku inak mal

¹⁰ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II.* § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1114 s.

¹¹ Mikeš, J., Muzikář, L.: *Dědické právo v teorii a praxi.* Praha: Leges, 2011, str. 65

¹² *Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 956*

stať štát. Norma jednoznačne slúži na ochranu dedičov, ktorým by inak pripadla pozostalosť podľa zákonnej postupnosti. V tomto ustanovení je možné vidieť inšpiráciu NOZ v ABGB. Osoby, ktoré boli prehlásené za márnotratníkov, prípadne osoby, ktoré boli zbavené svojprávnosti pre pijanstvo alebo užívanie nervových jedov, mohli voľne naložiť v poslednej vôli s jednou polovicou ich majetku. Druhá polovica pripadla zákonným dedičom.¹³

V tejto súvislosti je potrebné spomenúť, že ak poručiteľ spíše závet v podstatnom omyle, je ustanovenie závetu, ktorého sa takýto omyl týka, neplatné. V tomto prípade by sa jednalo o relatívnu neplatnosť. Takéto ustanovenie slúži na ochranu poručiteľa, ktorý ak by o omyle vedel, by o pozostalosti nerozhodol tak, ako rozhodol. Tak ako už v minulosti uvádzal ABGB, ako podstatný omyl nie je možné chápať omyl v pomenovaní osoby, prerieknutie, prepísanie a pod. Takéto omyly by boli obyčajnou chybou prejavu. Ak by však kvôli takémuto omylu nebolo možné zistiť myšlenú osobu, je takéto ustanovenie neplatné. Nie je podstatné z akého dôvodu sa poručiteľ mýli a môže to byť aj omyl, ktorý on sám zapríčinil. V prípade omylu v pohnútke je dôvodom neplatnosti, ak sa dá dokázať, že poručiťova vôľa spočívala výhradne na tejto pohnútke, pričom je nepodstatné, či v závete vyjadrená bola alebo nie.¹⁴

4 Forma závetu

Tak ako v starej aj v novej právnej úprave závet vyžaduje písomnú formu. No oproti OZ, ktorý bol v tomto smere rigidný, NOZ ponúka aj možnosť tzv. privilegovaných závetov (závet s úľavami). Poslednú vôľu je možné zhotoviť vo forme listiny súkromnej alebo listiny verejnej. Zásadný rozdiel medzi týmito dvoma typmi tkvie v prvom rade v tom, že u verejnej listiny sa jej správnosť a pravosť prezumuje, ale v prípade súkromnej listiny je potreba ju preukázať.¹⁵

¹³ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. Str. 13

¹⁴ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému občanskému zákoníku...

¹⁵ Prednášky predštatnicovej výuky, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, JUDr. Václav Bednář Ph.D.

4.1 Holografický závet

Závet spísaný vo forme súkromnej listiny môže byť jednak tzv. *holografický závet*. Takýto závet môžeme definovať ako závet napísaný vlastnou rukou a vlastnoručne podpísaný. OZ vyžaduje, aby bol celý závet skutočne vlastnoručne napísaný, vrátane dňa, mesiaca a roku, pod sankciou neplatnosti. V tomto ustanovení sa NOZ od účinnej úpravy nelíši. Ak bola celá listina spísaná porúčiteľom a časť z nej inou osobu je takáto posledná vôľa neplatná. Ak bola listina napísaná porúčiteľom a boli do nej vpísané slová inou osobou, sú len takéto slová neplatné, okrem prípadu ak sa to stalo so súhlasom porúčiteľa, vtedy totiž môžu slúžiť ako vykladacia pomôcka. Čo sa týka požiadavku vlastnoručného podpisu, nie je možné nahradiť podpis pečiatkou, nevyžaduje sa jeho čitateľnosť, ale musí sa jednať o podpis rodovým menom, alebo iným ak je ním nazývaný a podpisuje sa ním.¹⁶

4.2 Allografný závet

Druhým typom závetu spísaného vo forme súkromnej listiny je tzv. *allografný závet*. Účinná úprava rozlišuje allografný závet všeobecný a allografný závet zvláštny. Pod allografným závetom všeobecným zákon rozumie závet, ktorý porúčiteľ nenapísal vlastnou rukou. Požaduje, aby takýto závet bol vlastnoručne podpísaný, vyžaduje súčasnú prítomnosť dvoch svedkov, pred ktorými porúčiteľ výslovne prejaví, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu. Svedkovia sa musia na závet podpísať. Súčasne nie je podstatné v akom poradí sú jednotlivé formálne požiadavky splnené.¹⁷ Takže je možné, aby porúčiteľ najprv vyslovne pred svedkami prejavil, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu a potom ju až vlastnoručne podpísal. Je však potreba, aby jednotlivé úkony boli vykonané v bezprostrednej časovej súvislosti a aby sa javili ako jednotný úkon. Čo sa týka samotného prejavu porúčiteľa, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu, je v tomto smere OZ neformálny. Podstatné je splnenie účelu, a teda presvedčenie svedka, že závet skutočne túto poslednú vôľu obsahuje, pričom samotný svedok jej obsah poznať nemusí.¹⁸ Zákon však stále stanoví, aby porúčiteľ „výslovne“ prejavil, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu, teda musí to učiniť vlastnými

¹⁶ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému...

¹⁷ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II*. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1114 s.

¹⁸ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II*. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1114 s.

slovami, nestačí len odpoveď na otázku alebo prikývnutie hlavy. Nie je stanovená nejaká presná formula, ktorú poručiteľ musí vysloviť.¹⁹ Pisateľom takého závetu, môže byť hociká osoba, ktorá vie písať, nezáležiac na tom, či je závet spísaný ručne, písacím strojom, počítačom,... Takáto osoba nemusí mať spôsobilosť k právnym úkonom. Pisateľom môže byť, jak ten, ktorý je závetom povolaný za dediča, tak ten, ktorý je svedkom závetu. Na rozdiel od ABGB podpis svedka nemusí byť opatrený dodatkom „ako svedok“.²⁰ Prvorepubliková judikatúra taktiež vyžaduje, aby tento dodatok bol napísaný svedkom samým.²¹ Nová úprava sa v tomto smere výrazne nelíši, §1534 už ale nepožaduje podpis svedkov.

OZ rozumie pod allografným závetom zvláštnym, poslednú vôľu spísanú osobou, ktorá nemôže čítať alebo písať. Spísanie takého testamentu je podmienené prísnejšími formálnymi náležitosťami, z dôvodu ochrany poručiteľa, ktorého postavenie je oslabené. Zákon vyžaduje, aby listina obsahovala označenie osoby poručiteľa, údaj o tom, že poručiteľ nemôže čítať alebo písať, celý obsah poručiteľovej poslednej vôle, a to v reči, ktorú svedkovia, pisateľ a predčitateľ poznajú, mená pisateľa a predčitateľa, údaj o tom, akým spôsobom poručiteľ prejavil, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu, podpisy všetkých troch svedkov. Listina musí byť pred troma súčasne prítomnými svedkami prečítaná a podpísaná. Svedkovia musia byť súčasne a nepretržite prítomní počas celého úkonu, a teda pri spísaní, prečítaní, pri prehlásení o tom, že listina obsahuje poručiteľovu pravú vôľu a pri podpise.²² Pisateľ i predčitateľ môže byť aj svedok, pisateľ však nesmie byť zároveň predčitateľom. Takáto forma závetu je vhodná tiež pre osoby nevidiace. V prípade osôb nepočujúcich sa vyžaduje, aby bola listina pretlmočená do znakovkej reči a aby svedkami úkonu boli tí, ktorí takúto reč ovládajú.²³ „*Len taký poručiteľ, ktorému zdravotná alebo iná prekážka objektívne znemožňuje čítať alebo písať, môže platne spísať závet v zmysle § 476c OZ*“.²⁴ NOZ vo svojej podstate opäť preberá úpravu zákona č. 40/1964. Budúca úprava už, ale nepoužíva výrazy ako „znaková reč“ ani „komunikačný systém nepočujúcich a hluchoslepých osôb“, ale nahradzuje ich pojmom „zvláštny spôsob dorozumievania“. Súčasne §563 NOZ umožňuje osobe, ktorá jedná v písomnej forme, nemôže čítať alebo písať, ale je schopná zoznámiť sa s obsahom jednania,

¹⁹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II*. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1114 s.

²⁰ Mikeš, J., Muzikář, L.: *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, str. 105

²¹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 18. Januára 1927, Rv I 654/26, Vážný 6701

²² Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 4. Mája 2004 sp. zn. 30 Cdo 164/2004, uverejnené v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk pod R 7/2007

²³ Mikeš, J., Muzikář, L.: *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, str. 107

²⁴ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 24. 10.2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006, uverejnené v Zbierke súdnych rozhodnutí pod Rc 69/2007

opatrit' aspoň pred dvoma svedkami listinu vlastným znamením (znak ruky,...), ktoré nahradzuje podpis a ku ktorému jeden zo svedkov pripíše meno jednajúceho.

4.3 Závet spísaný vo forme verejnej listiny

Druhou alternatívou je závet spísaný vo forme verejnej listiny, zákon konkrétne vymedzuje formu notárskeho zápisu. Takáto forma môže poručiťovi prinášať určité výhody, a to najmä odpadnutie možnosti ovplyvňovať poručiťa a väčší priestor pre patričnú úvahu a rozvahu. Zo strany notára poručiť dostane poučenie o význame závetu a jeho dôsledkoch. Notár ovláda vhodné formulácie ustanovení závetu, vďaka ktorým sa predíde prípadným sporom a výkladovým nedorozumeniam.²⁵ Notársky zápis ako verejná listina môže byť zbavený svojej dôkaznej sily len tým, že účastník tvrdí skutočnosti a poskytne dôkazy, ktorými bude preukázaná nepravdivosť, a teda bude preukázaný opak. Dôkazné bremeno leží na tom, kto popiera jej správnosť.²⁶ Poručiť si môže teda vybrať, či chce učiniť závet vo forme verejnej alebo súkromnej listiny. Výnimku z tohto činí prípad, keď poručiťom je osoba neplnoletá, staršia než 15 rokov, ktorá ak chce nakladať so svojim majetkom pre prípad smrti, musí tak učiniť vo forme notárskeho zápisu, aj keď ešte nedosiahla plnú spôsobilosť k právny úkonom. Obligatórna forma notárskeho zápisu je taktiež nutná, ak poručiť testamentom zriaďuje nadáciu v súlade s §477 odst. 2 OZ. Pri závete učinennom vo forme notárskeho zápisu je v niektorých prípadoch potreba prítomnosti svedkov. Rozlišujeme svedkov totožnosti, ktorých notár prizve v prípade, že nepozná poručiťa a nie je možné jeho totožnosť preukázať platným úradným preukazom a svedkov úkonu. Prítomnosť dvoch svedkov úkonu je nutná, ak poručiťom je osoba, ktorá nemôže čítať alebo písať.²⁷ NOZ už formu verejnej listiny nezužuje len na formu notárskeho zápisu, inak úpravu preberá. Inou verejnou listinou sa pritom rozumie napr. advokátsky zápis, ktorý by v budúcnosti mohol byť považovaný za verejnú listinu. Ten kto s poručiťom verejnú listinu spisuje, je povinný presvedčiť sa, že testátor spisuje testament vážne a bez vášne.²⁸

²⁵ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo v teorii a praxi. Praha: Leges, 2011, str. 110

²⁶ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II.* § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1114 s.

²⁷ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo v teorii a praxi. Praha: Leges, 2011, str. 111

²⁸ Prednášky predštatnicovej výuky, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, JUDr. Václav Bednář Ph.D....

4.4 Závet s úľavami (privilegovaný závet)

Nový občiansky zákonník pozná aj ďalší typ závetov. A to závet s úľavami alebo tzv. *privilegované závet*. Táto úprava v účinnej úprave chýba, no nie je úplne nová. Takýto typ poslednej vôle poznal už aj ABGB. Dôvod opätovného zavedenia týchto foriem testamentov je umožnenie osobe nachádzajúcej sa v nepredvídanej a nekomfortnej situácii, v ktorej nemá možnosť splniť formálne náležitosti nutné pre závet spísaný v iných formách, aby mohla rozhodnúť o svojom majetku pre prípad smrti. Nižšie formálne nároky sa prejavujú najmä v tom, že chýbajúce formality nespôsobujú neplatnosť závetu, ale znemožňujú považovať ho za verejnú listinu. Ak však testament preukazuje skutočnú vôľu poručiťľa, bude naďalej považovaný za súkromnú listinu. Pre splnenie formy privilegovaného závetu je potreba, aby osoba, ktorá záznam spisuje, ho taktiež s oboma svedkami podpísala a poručiťľovi za prítomnosti oboch svedkov prečítala, a aby poručiťľ potvrdil, že ide o jeho prejav poslednej vôle. Svedkami môžu byť aj osoby, ktoré dosiahli 15. roku veku a osoby obmedzené vo svojprávnosti, ak sú schopné vierohodne popísať skutočnosti významné pre platnosť závetu.

Rozlišujeme tri typy privilegovaných testamentov. Prvým z nich je *ústny závet*, ktorým je možné poručiť v dvoch situáciách. Ak sa osoba nachádza v zjavnom a bezprostrednom ohrození života a to pred troma súčasne prítomnými svedkami, alebo ak sa osoba nachádza v mieste, kde je bežný spoločenský styk ochromený následkom mimoriadnej udalosti a nemôžeme rozumne požadovať, aby ju učinil v inej forme. NOZ nabáda k spísaniu zápisu o takomto závete. Ak k tomu nedôjde, dôkazom bude výpoveď všetkých troch svedkov. Takýto závet je platný dva týždne, pričom do doby sa neráta čas, kedy poručiťľ nemohol spísať závet vo forme verejnej listiny. Už ABGB predpokladal náležitosti ústneho testamentu ako :

- 1) Ústny prejav poručiťľa, ktorý musí stať pred svedkami tak, aby počuli a rozumeli, a to výslovne a nie len prisvedčením na návrh²⁹,
- 2) Pred troma spôsobilými a súčasne prítomnými svedkami, ktorí museli potvrdiť, že nenastal žiaden omyl ako v osobe poručiťľa, tak v obsahu poslednej vôle.

Ak ústny prejav svedkovia nespísali alebo nedali spísať, nemôže slúžiť ako dôkaz a obsah poslednej vôle sa bude zisťovať na základe výpovede svedkov. Ak ani zápis, ani výpovede

²⁹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 18. marca 1924, Rv I 8/24, Vážný 3624

svedkov neboli vierohodné, zákon požadoval, aby bola posledná vôľa potvrdená svedkami prisazne. Taká výpoveď bude vierohodná, len ak bude u všetkých troch zhodná. Ak budú môcť vypovedať len dvaja (napr. jeden umrie) postačí výpoveď aj dvoch. Za ústny sa považoval aj prejav hluchonemého, ak bol učinенý v znakovej reči pred tromi svedkami, ktorí takejto reči rozumejú.³⁰

Ďalšou alternatívou privilegovaných testamentov je *závet učinенý pred starostom*. Nová úprava sa inšpirovala v nemeckom občianskom zákonníku, a to v jeho inštitúte tzv. dedinského testamentu (Dorf testament). Ak existuje dôvodná obava, že by poručiteľ umrel skôr, než by mohol spísať závet vo forme verejnej listiny, môže zaznamenať jeho poslednú vôľu starosta obce, na ktorého území sa poručiteľ nachádza, za prítomnosti dvoch svedkov. Za rovnakých podmienok to môže vykonať aj ten, ktorý je oprávnený vykonávať právomoci starostu podľa iného právneho predpisu. Predpokladom pre takýto testament je, že pre poručiteľa je jednoduchšie vyhľadať starostu, než notára. A teda je primárne určený pre napríklad horské obce alebo mimoriadne situácie. Platnosť závetu je 3 mesiace od dátumu jeho spísania. Takáto posledná vôľa bude považovaná za verejnú listinu.³¹

Tretou možnosťou je spísanie závetu *na palube lode, lietadla alebo pred veliteľom vo vojenskom konflikte*.

Závet učinенý na palube námorného plavidla plávajúceho pod štátnou vlajkou ČR, za prítomnosti dvoch svedkov zaznamená veliteľ námorného plavidla, ak mu v tom nebráni bezpečnosť plavby do lodného denníku a závet bez zbytočného odkladu predá zastupiteľskému úradu ČR, ktorý je najbližšie prístavu, do ktorého plavidlo priplávalo, poprípade orgánu verejnej moci, u ktorého je námorné plavidlo zapísané v námornom registri.

Závet učinенý na palube lietadla zapísaného v leteckom registri ČR, za prítomnosti dvoch svedkov zaznamená veliteľ lietadla prípadne jeho zástupca, ak mu v tom nebráni bezpečnosť letu, v palubnom denníku a závet predá bez zbytočného odkladu zastupiteľskému úradu ČR, ktorý je najbližšie k miestu, kde lietadlo v zahraničí pristalo, prípadne orgánu verejnej moci, u ktorého je lietadlo zapísané v leteckom registri.

³⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občianskému...

³¹ Prednášky predštatnicovej výuky, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, JUDr. Václav Bednář Ph.D....

Rovnako ako u starostu, aj v prípade veliteľa lode či lietadla neexistuje povinnosť takýto závet spísať, a to najmä s ohľadom na možnú existenciu mimoriadnych udalostí kedy sú iné záujmy prednejšie. Na takéto testamenty sa nahliada ako na verejné listiny.

Pri účasti v ozbrojenom konflikte a vojenských operáciách môže zaznamenať poslednú vôľu vojaka alebo inej osoby prislúchajúcej k ozbrojeným silám veliteľ vojenskej jednotky ČR, alebo iný vojak v hodnosti dôstojníka alebo vyššej, za prítomnosti dvoch svedkov. Jej platnosť nie je možné poprieť. Veliteľ ju bez zbytočného odkladu odovzdá veliteľovi nadriadeného veliteľstva, odkiaľ sa bez zbytočného odkladu predá Ministerstvu obrany ČR. Vojak túto možnosť môže využiť, ak v okolí nie je možné spísať závet notárskym zápisom. Ak to je možné, veliteľ môže spísanie takéhoto závetu odmietnuť, no ak tak neučiní, nemôže to viesť k jej neplatnosti. Táto úprava myslí najmä na osoby nachádzajúce sa na vojenských misiách, ktoré pred odchodom, na smrť a prípadne dedenie nemysleli. Aj táto forma má postavenie verejnej listiny.³²

5 Vedľajšie doložky v závete

Podľa účinnej právnej úpravy, akékoľvek podmienky pripojené k závetu, nemajú právne účinky. „V kapitalistickom právnom poriadku (...) dedičské právo (...) rozširuje dispozičnú slobodu súkromného vlastníka aj za hranice jeho fyzického života. Vlastník mohol rôznymi podmienkami a príkazmi, pripojenými k závetu, obmedzovať svojich právnych nástupcov (...) Celkom inak je tomu v spoločnosti sledujúcej cestu k socializmu, kde nová hospodárska štruktúra vytvára aj nové dedičské právo.“³³ A teda hlavným dôvodom prečo podmienky v závete nemajú právne účinky, bolo práve prílišné obmedzenie dediča v rámci jeho dispozície s majetkom. Treba pripomenúť stanovisko Najvyššieho súdu ČR, ktorý pôsobnosť §478 rozšíril na všetky ďalšie vedľajšie ujednania alebo vedľajšie doložky, a teda aj na príkazy a doloženia času.³⁴ To, že zákon s podmienkami v závete nespojuje žiadne právne následky neznamená, že v dedičskom práve nemajú miesto. Napriek tomu, že OZ stanoví nadobudnutie dedičstva už smrťou poručiteľa, stále je otáznе, či dedič dedičstvo príjme alebo odmietne. Nadobudnutie dedičstva tak závisí na určitej budúcej neistej udalosti. Takže určitú

³² Dôvodová správa k návrhu zákona.....str. 961

³³ Dôvodová správa k zák. č. 141/1950 Zb., všeobecná časť. Právnický ústav ministerstva spravodlivosti (red.), Občiansky zákonník, 3. vyd., Praha: Orbis, 1956, s. 45.

³⁴ JUDr. Václav Bednář Ph.D. – Vedľajšie doložky v závete, prepis prednášky z konferencie „Proměny dědického práva, společné jmění manželů“, Ostrava 24. 4. 2012....

dobu nie je isté, kto sa stane jeho právnym nástupcom. V tomto zmysle judikatúra stanovila, že nie je možné chápať všeobecné náhradníctvo ako podmienku (podmienenie spočíva v tom, že pôvodný dedič sa právnym nástupcom poručiteľa nestane). Taktiež zriadenie vecného bremena, ktorým by bola nehnuteľnosť nadobudnutá jedným dedičom zaťažená v prospech druhého dediča, sa nepovažuje za podmienku³⁵. A ani ustanovenie §484, podľa ktorého sa do dedičského podielu všetko, čo dedič za života poručiteľa od neho bezplatne obdržal.

NOZ jednak právnou úpravu prispôsobuje európskym štandardom a jednak prihliada viac k vôli poručiteľa, ktorý si môže sám stanoviť za akých podmienok a okolností bude nakladané s jeho majetkom. Vedľajšie doložky je možné rozdeliť na 2 skupiny:

- 1) Možnosť povolať vykonávateľa závetu
- 2) Podmienky, doloženia času alebo príkazy³⁶

5.1 Vykonávateľ závetu

Poručiteľ môže stanoviť osobu, ktorá bude *vykonávateľom závetu*. Zákon takto umožňuje určiť takú osobu, v ktorej má poručiteľ náležitú dôveru, a na ktorú sa spolieha, že bude spravovať pozostalosť do potvrdenia nadobudnutia dedičstva dedičmi súdom (môže to byť člen rodiny, osoba blízka, ale aj notár alebo advokát). Poručiteľ môže stanoviť podmienky, ktoré má vykonávateľ splniť a taktiež akým spôsobom a v akej výške bude odmenený (zo zákona mu odmena neprislúcha). Jeho základným poslaním je dohliadať na splnenie a vykonanie všetkých podmienok a príkazov, ktoré poručiteľ stanovil, urovnávať spory medzi dedičmi a prípadne obhajovať platnosť závetu, ak by bola popieraná. Nezáleží na tom, či je vykonávateľ závetu povolaný súkromnou alebo verejnou listinou. Súd ma v prípade smrti poručiteľa povinnosť upovedomiť vykonávateľa, že bol do tejto funkcie povolaný. Samozrejme funkciu nemusí prijať. Ak nebol ustanovený správca pozostalosti, správa prechádza na vykonávateľa. V tomto prípade, ak bol vykonávateľ povolaný verejnou listinou, použijú sa na neho obdobne ustanovenia o správcovi pozostalosti (náleží mu odmena zo zákona). Ak by bol povolaný inak, použijú sa ustanovenia o správcovi pozostalosti len primerane. NOZ svojím spôsobom favorizuje vykonávateľa, a to tak, že ak by bola spochybnená jeho funkcia, neprestáva byť vykonávateľom až do pravomocného

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR zo dňa 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91

³⁶ *Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 965*

rozhodnutia.³⁷ NOZ preberá inštitút správcu dedičstva, ale premenováva ho na správcu pozostalosti, nakoľko pojem dedičstvo je chápaný skôr vzhľadom a smerom k dedičom, kdežto pozostalosť je majetok, ktorý poručiteľ zanechal nielen vzhľadom k dedičom, ale aj smerom k iným osobám (odkazovníkom, veriteľom,...).³⁸ Zásadný rozdiel medzi správcom pozostalosti a vykonávateľom závetu, je ten, že funkcia správcu fakticky končí skončením dedičského konania, kdežto funkcia vykonávateľa môže funkciu zastávať aj naďalej, tak že dohliada na splnenie podmienok, doložiek času a príkazov. V prípade, že sú povolaní obaja, je správca povinný riadiť sa pokynmi vykonávateľa.³⁹

5.2 Podmienky, doloženia času a príkazy

K podmienkam, doloženia času a príkazom sa prihliadať bude okrem prípadov ak:

- 1) Sú zrejme zneužívajúce alebo zjavne obťažujúce, bez toho aby k tomu bol rozumný účel,
- 2) Odporujú verejnemu poriadku,
- 3) Sú nezrozumiteľné,
- 4) Zakazujú alebo prikazujú uzavretie manželstva alebo registrovaného partnerstva alebo zotrvanie v ňom⁴⁰ (ale je možné odkázať majetok napríklad na dobu, kým manželstvo dedič uzavrie).

Podmienky v závete sa riadia všeobecnou úpravou obsiahnutou v §548 NOZ. Podmienka viaže vznik, zmenu alebo zánik práv na určitú neistú budúcu udalosť alebo skutočnosť. Nie je isté či udalosť vôbec nastane (narodenie dieťaťa) a kedy nastane (kedy niekto umrie). Taktiež aj pre dedičské právo platí rozdelenie podmienok na odkladacie a rozvázovacie. Odkladacou podmienkou rozumieme, ak je závislé na jej splnení, či právne následky jednania nastanú. Teda osoba sa stane dedičom, až keď sa podmienka splní. Podmienka bude rozvázovacia v prípade, že na jej splnení závisí, či právne následky už nastané pominú. Tak sa osoba stane dedičom od počiatku, avšak po splnení podmienky dedičstvo stráca. Ak sa niekomu udeľuje právo s nemožnou rozvázovacou podmienkou, k takejto podmienke sa neprihliada. Ustanovenie, kde bol takto povolaný dedič alebo odkazovník, však v platnosti ostáva. Inak je

³⁷ JUDr. Václav Bednář Ph.D. – Vedľajšie doložky v závete, prepis prednášky z konferencie „Proměny dědického práva, společné jmění manželů“, Ostrava 24. 4. 2012...

³⁸ *Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 966*

³⁹ JUDr. Václav Bednář Ph.D. – Vedľajšie doložky v závete, prepis prednášky z konferencie „Proměny dědického práva, společné jmění manželů“, Ostrava 24. 4. 2012...

⁴⁰ Prednášky predštatnicovej výuky, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, JUDr. Václav Bednář Ph.D....

to v prípade nemožnej odkladacej podmienky, kde je v takejto situácii celé ustanovenie neplatné. Ak dedič splnil podmienku už za života poručiťa a jednanie vyžadované podmienkou už nie je možné opakovať, hľadá sa na podmienku ako na nepripojenú. No ak dedič podmienku za života poručiťa splnil, ale jednanie je možné opakovať, musí ju splniť znovu po poručiťovej smrti.

Podobnú úpravu obsahoval taktiež ABGB, ktorý vymedzoval inštitút výminky. Rozumelo sa ňou ustanovenie v poslednej vôli, ktoré činilo nadobudnutie dedičstva závislým na nejakej neistej budúcej udalosti. Táto udalosť musela byť viditeľná pre okolie, nemohlo sa jednať o obyčajnú vnútornú pohnútku. ABGB taktiež rozlišoval výminky odkladacie (suspenzívne) a rozväzovacie (rezolútívne). Rozlišoval výminky nezrozumiteľné, nemožné a nedovolené. Úprava bola v zásade totožná s úpravou v NOZ.

Ďalším typom vedľajších doložiek v závete sú **doloženia času**. Od podmienok sa líšia najmä v tom, že u doložení času je isté, že nastanú, a teda udalosť, na ktorú sa viažu vždy musí nastať. Doložením času poručiťel určuje, že dedič alebo odkazovník má určitý majetok nadobudnúť len na určitú dobu alebo až po určitej dobe. Tak môžeme doloženia času rozdeliť na dva typy. V prípade, že bola doložená počiatočná doba (*dies a quo*), pripadne dedičstvo alebo odkaz tým, ktorý boli povolaní do určenej doby, teda ak neurčí poručiťel niečo iné, zákonným dedičom. Po nastaní určenej doby, pripadne dedičstvo tomu, kto bol od určenej doby povolaný za dediča. Naopak ak bola doložená konečná doba (*dies ad quem*), pripadne dedičstvo tomu kto bol povolaný až do konečnej doby. Po nastaní tejto konečnej doby, pripadne dedičstvo tomu, kto bol povolaný po nastaní konečnej doby, ak poručiťel nikoho nestanovil, nastupuje zákonný dedič.

Z toho vyplýva, že poručiťel, môže určiť, že pozostalosť pripadne postupne viacerým osobám. Rozlišujeme tak „predného“ dediča, teda osobu, ktorá získa pozostalosť ako prvá. A „následného“ dediča, ktorý získava pozostalosť po naplnení časovej doložky, pripadne splneniu podmienky ako osoba druhá. Následný dedič je chránený ako zverenský nástupca (viď ďalšia kapitola). Z čoho vyplýva, že predný dedič má postavenie požívateľa zdedeného majetku. Nesmie ho prevádzať na iné osoby ani zaťažovať bez súhlasu následného dediča. No povinnosti prislúchajú aj následnému dedičovi, a to aby pomerne prispel na úhradu poručiťelových dlhov.⁴¹

⁴¹ Matěj Šuster. *Druhy vedľajších doložiek v závete*. Dostupné z <http://www.penize.cz/spotrebitel/43274-druhy-vedlejsich-dolozek-v-zaveti>

Ak poručiteľ určí dobu tak, že je isté, že nikdy nemôže nastať, bude sa na doloženie času hľadieť ako na nemožnú podmienku. Avšak ak je zrejmé, že sa poručiteľ zmýlil len vo výraze (napríklad 31.júna miesto 30.júna), je treba zachovať jeho vôľu a takéto doloženie času nechať v platnosti.⁴²

Posledným variantom vedľajších doložiek v závete sú **príkazy**, ktorými štandardne poručiteľ prikazuje dedičovi alebo odkazovníkovi, aby so zanechaným majetkom naložil určitým spôsobom. Príkaz sa považuje za rozvázovaciú podmienku, ak poručiteľ nestanovil niečo iné. Ak ho teda dedič nesplní, dedičstvo stráca. Poručiteľ však môže stanoviť dôsledky, ktoré dediča postihnú v prípade nesplnenia príkazu. Ak by príkaz obmedzoval dedičovo nakladanie s vecou, tak musí byť obmedzený len na určitú primeranú dobu a odôvodnený vážnym záujmom hodným právnej ochrany. V opačnom prípade, môže súd rozhodnúť, že sa k nemu nebude prihliadať. Iným druhom príkazu bude, ak poručiteľ dedičovi nariadi, aby niečo buď jednorázovo alebo opakovane vykonal (napríklad poskytoval pomoc a starala sa o domácnosť pozostalej manželky, ujal sa starostlivosti o jeho psa apod.). Je potrebné, aby bol príkaz splnený, tak ako ho stanovil poručiteľ. Ak to však nie je možné a nemôžeme požadovať, aby bol splnený presne, tak aspoň približne, aby bolo vôli poručiteľa čo najviac vyhovené. Čo sa týka práva vymáhania odkazu, majú ho jednak osoby v prospech, ktorých bol odkaz zriadený, vykonávateľ závetu, prípadne iné osoby povolané k závetu. V prípade príkazu, ktorého splnenie je v prospech väčšieho množstva ľudí (obyvatelia obce, žiaci školy apod.) bez bližšieho určenia, splní obťažaná osoba príkaz voči právnickej osobe oprávnenej chrániť záujmy týchto osôb.

ABGB taktiež upravoval čas, za ktorý musí byť príkaz splnený. A teda v dobe, ktorú poručiteľ určil, ak určená nebola, tak v dobe primeranej, ktorú určil súd *ex officio*. Najbežnejším príkazom boli príkaz k usporiadaniu pohrebu alebo k postaveniu hrobky.⁴³

6 Dedičská substitúcia

Dedičská substitúcia umožňuje pre poručiteľom predvídané situácie, stanoviť osoby, ktoré majú nastúpiť na miesto pôvodného dediča určeného v poslednej vôli. NOZ rozlišuje dve formy dedičskej substitúcie, a to:

⁴² *Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 967*

⁴³ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. Str. 31

- 1) Substitúciu vulgárnu (všeobecné náhradníctvo)
- 2) Substitúciu fideikomisárnú (zverenské nástupníctvo)⁴⁴

6.1 Všeobecné náhradníctvo

Nový občiansky zákonník opätovne privádza do právneho poriadku inštitút *všeobecného náhradníctva*, ktorý bol naposledy upravovaný občianskym zákonníkom z roku 1950. Poručiteľ sa tak nemusí obávať, že ak by ním povolaný dedič nededil (nedožil by sa momentu dedenia, odmietol by dedičstvo,...), musel by sa spoliehať na zákonnú dedičskú postupnosť, takže by dedil zákonný dedič. Takto má možnosť pre daný prípad povolať náhradného dediča, a tak sa odchýliť od zákonnej postupnosti. Náhradník môže byť povolaný jeden, no môže ich povolať aj viacero (ak by teda nededil prvý ani druhý, bude dediť tretí atď...). Dedičstvo pripadne tomu náhradníkovi, ktorý je v rade najbližší. Poručiteľ si môže zvoliť na aké prípady náhradníka povolá (napríklad len ak prvý stratí dedičskú spôsobilosť alebo len ak sa nedožije momentu dedenia). Na náhradníka (substitút), ktorý nastupuje na miesto prvého dediča (inštitúta), pripadajú všetky obmedzenia pôvodne určené pre inštitúta (samozrejme ak poručiteľ neprejavil inú vôľu). To neplatí u obmedzení, ktoré nie je možné na náhradníka previesť, z dôvodu ich osobnej povahy a vzťahu k inštitútovi. ABGB stanovoval, že substitút vstupuje celkom na miesto inštitúta, a preto (ak poručiteľ inak nestanovil):

- 1) Získava celý inštitútov podiel,
- 2) Taktiež sa na neho vzťahujú vecné bremená uložené dedičovi, okrem bremien, ktoré podľa poručiteľa nie sú, ktoré sú obmedzené na osobu dediča a okrem výminky uloženej inštitútovi (ak poručiteľ neurčil inak).⁴⁵

Všeobecné náhradníctvo zaniká v momente, keď povolaný dedič príjme dedičstvo.⁴⁶ Ak má poručiteľ bezdetného potomka a stanoví mu substitúta, pre prípad ak by nededil, ale ak nastane opačná situácia a syn bude mať potomkov, budú dediť oni a nie substitút (ak poručiteľ neurčí inak). V prípade, že predný dedič dedičstvo odmietne, hľadá sa na neho akoby od počiatku dedičstvo nechcel a teda náhradník, ktorý sa dožil poručiťovej smrti a je dedičsky spôsobilý, nadobúda dedičstvo už spätne k poručiťovej smrti. Účelom je, aby

⁴⁴ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. Str. 134

⁴⁵ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému...

⁴⁶ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. Str. 135

inštitút nemohol zámerne oddaľovať odmietnutie, a prípadne zmarit' právo náhradníka.⁴⁷ ABGB taktiež umožňoval stanovenie všeobecného náhradníctva mlčky. V prípade rozporov či sa jedná o náhradníctvo všeobecné alebo zverenecké sa malo za to, že ide o všeobecné náhradníctvo.

6.2 Zverenské nástupníctvo

Novým občianskym zákonníkom sa do právnej úpravy opätovne dostáva inštitút *zverenského nástupníctva*. Fideikomisárna substitúcia bola súčasťou českej právnej úpravy do roku 1950, no sama nebola v súlade s konceptom socialistickej ideológie. Zverenské nástupníctvo svojím spôsobom vylučovalo odúmrt' a bolo v rozpore s názorom, že mŕtvy nebuduje socializmus, a preto je treba uprednostniť živých pred jeho poslednou vôľou.⁴⁸ Zákon ho charakterizuje ako možnosť závetcu v poslednej vôli stanoviť, že dedičstvo má prejsť po smrti dediča alebo v určitých iných prípadoch na zverenského nástupcu ako následného dediča. A teda, poručiťel' môže ustanoviť nielen svojho dediča, ale aj určiť komu dedičstvo pripadne po smrti tohto dediča (samozrejme len v rámci toho majetku, ktorý on sám dedičovi zanechal). Zákon sám pripúšťa, že sa nemusí nutne jednať o smrť tohto dediča, ale je možné určiť zverenského nástupcu aj na „určité iné prípady“. Takými sa môže napríklad rozumieť dovŕšenie 18. roku života (keď predný dedič dovŕši 18 rokov, dedičstvo pripadne zverenskému nástupcovi). Má sa za to, že poručiťel' tým, že osobu povolal za zverenského nástupcu, nechcel túto osobu vylúčiť z dedenia pre prípad, že by sa predný dedič dedičom nestal. Z tohto dôvodu zákon v súlade so štandardnými európskymi úpravami v zverenskom nástupníctve zahrňuje aj všeobecné náhradníctvo.⁴⁹ Prvorepubliková judikatúra stanovila, že zverenské nástupníctvo zahrňuje len vtedy všeobecné náhradníctvo, ak to neodporuje vôli poručiťel'a.⁵⁰

Postavenie predného dediča je svojím spôsobom oslabené a môžeme ho charakterizovať ako postavenie dočasného užívateľa. Prednému dedičovi prislúcha právo majetok držať, užívať a brať z neho plody a úžitky, no bez súhlasu zverenského nástupcu nemôže majetok nijak scudzovať, zastavovať alebo zaťažovať vecným bremenom. Jeho povinnosťou je

⁴⁷ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občianskému....

⁴⁸ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. Str. 135

⁴⁹ *Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 953*

⁵⁰ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 17. Marca 1928, Rv I 1150/27, Vážný 7888

uchovať majetok pre nástupcu. Závetca môže uložiť prednému dedičovi právo voľne nakladať s dedičstvom, avšak stále s ním nebude môcť nakladať pre prípad smrti. V takejto situácii prípadne zverenskému nástupcovi to, čo do doby nástupníctva z dedičstva ostane (samozrejme môže sa stať, že neostane nič). Ak sa zverenské nástupníctvo týka majetku nehnuteľného alebo iného, podliehajúceho zápisu do verejného zoznamu, zapíše sa doň aj informácia o existencii zverenského nástupníctva. Všetko čo predný dedič učiní, čo by skracovalo práva nástupcu, by bolo voči nástupcovi neúčinné. Ak tak učiní vo vzťahu k majetku nezapsanému vo verejnom zozname, nástupca má právo dožadovať sa relatívnej neplatnosti. Jediná možnosť ako by predný dedič mohol pozostalosť scudziť, by bolo na úhradu poručiteľových dlhov.

Využitie inštitútu zverenského nástupcu môže nastať najmä v prípadoch, ak dedič nie je spôsobilý nakladať so svojim majetkom alebo nemá zákonného dediča. Ustanovením zverenského nástupníctva sa zamedzí prechod majetku do verejnej sféry cestou odúmrti.⁵¹

Poručiteľ má možnosť povolať jedného alebo niekoľkých zverenských nástupcov (a to buď jednému alebo viacerým predným dedičom). Taktiež si môže vybrať, či ich povolá za sebou alebo vedľa seba. V prípade, že poručiteľ povolá niekoľkých zverenských nástupcov za sebou, zo zákona mu vyplýva určité obmedzenie. Závetca môže za nástupcu povolať aj takú osobu, ktorá v dobe jeho smrti ešte neexistuje (nebola ani len počatá). No v záujme predídenia vzniku tzv. rodinného zverenstva (tzv. fideikomis používala v minulosti šľachta, aby zaistila zachovanie rodového majetku⁵²), zverenské nástupníctvo zanikne v momente, keď sa dedičstva ujme prvý z takýchto nástupcov. V tomto smere sa NOZ líši od ABGB, ktorý umožňoval, aby sa substitúcia k hnutelným veciam vzťahovala až na druhého substitúta, ktorý nebol jeho súčasník. U nehnuteľností len na prvého substitúta.⁵³

Z hľadiska toho čo môže byť predmetom zverenského nástupníctva sa môžeme oprieť o prvorepublikovú judikatúru. A teda predmetom môže byť len celá pozostalosť alebo jej pomerný diel. Nie však jednotlivá vec.⁵⁴

V tejto súvislosti je namieste sa pozastaviť nad terminológiou, ktorú NOZ používa a teda nad rozdielom medzi všeobecným náhradníctvom a zverenským nástupníctvom. Nová úprava nahrádza pojem zverenské náhradníctvo (používané staršími právnymi úpravami) výrazom

⁵¹ *Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 952*

⁵² Matěj Šuster. *Svěřenské nástupnictví – novinka v občanském zákoníku*. Dostupné z <http://www.penize.cz/spotrebitel/43172-sverenske-nastupnictvi-novinka-v-obcanskem-zakonik>

⁵³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému...*

⁵⁴ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 6. Novembra 1923, R I 933/23, Vážný 3114

zverenské nástupníctvo. Dôvodom takejto zmeny je najmä fakt, že zverenský nástupca nenahradzuje predného dediča, ale plne vstupuje do právneho postavenia poručiťa. Táto terminológia súčasne umožňuje jednoduchšie odlišenie týchto dvoch inštitútov. Sám zákon v definícii fideikomisárnej substitúcie pomenováva zverenského nástupcu ako následného dediča, čím dáva najavo, že on nie je náhradníkom, ale plnohodnotným dedičom.⁵⁵ Podobne to ponímal aj ABGB, ktorý substituta chápal ako skutočného dediča, nie odkazovníka a to dediča poručiťa, nie inštitúta. A teda musí byť taktiež v momente smrti poručiťa dedičsky spôsobilý.⁵⁶

§1513 umožňuje nariadenie zverenského nástupníctva nielen výslovne, ale aj mlčky. V prípade, že poručiť povolá dediča na určitú dobu, s podmienkou alebo mu zakáže s majetkom nakladať, bez toho aby určil kto má nastúpiť na jeho miesto, budú povolaní zákonní dediči. Rozlišujeme povolanie s odkladacou a rozväzovacou podmienkou. Ak je dedič povolaný s odkladacou podmienkou, nachádza sa v postavení zverenského nástupcu, ak s rozväzovacou podmienkou je v postavení predného dediča.

Zverenské nástupníctvo zaniká:

- 1) Uplynutím 100 rokov od smrti poručiťa, a to aj keď nariadil jeho dlhšie trvanie. Dôvodom tejto limitácie je, aby sa predišlo prípadu, že stanovím ako dediča svojho syna a zverenským nástupcom určím prapravnuka môjho vnuka. Tak by došlo k určitému zriadeniu rodinného fideikomisu.⁵⁷
- 2) Ak nie je žiaden zo zverenských nástupcov alebo nenastane prípad, pre aký bolo zriadené.
- 3) V prípade, že nedospelé dieťa, ktorému bolo nariadené zverenské nástupníctvo nadobudne poručiťskú spôsobilosť v tom rozsahu, v akom má právo na povinný diel. Kým ju totiž nenadobudne, zverenské nástupníctvo sa nepovažuje za obmedzenie jeho práva na povinný diel, z toho dôvodu, že s ním nemôže disponovať.
- 4) Zaniká ak bolo nariadené potomkom, ktorých potomkovia zostanú po nich dedičsky spôsobilí.
- 5) V poslednom prípade zverenské nástupníctvo zaniká, ak bolo zriadené osobe, ktorá nemá spôsobilosť o majetku poručiť, z dôvodu obmedzenia vo svojprávnosti, ktorá však opäť nadobudla túto spôsobilosť nadobudne, aj keď len prechodne. Zákon súčasne

⁵⁵ *Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 952*

⁵⁶ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému občanskému zákoníku...

⁵⁷ JUDr. Václav Bednář, Ph.D. Dědické právo – návrat k evropským standartom, upravený prepis přednášky z konferencie Právní symposium 2011 v Ostrave

v tomto ustanovení používa výraz „zanikne zverenské nástupníctvo navždy“, čím naznačuje, že ani po ďalšom stratení spôsobilosti sa fideikomisárna substitúcia neobnoví.⁵⁸

7 Záver

Problematika závetu, by sa dala analyzovať ešte z mnohých hľadísk. Cieľom mojej práce bolo charakterizovať aspekty inštitútu závetu, ktoré rekodifikáciou prechádzajú najvýznamnejšími zmenami. Na základe uvedeného, môžeme novú úpravu označiť za veľmi výraznú zmenu všeobecne v dedičskom práve, avšak špeciálne v rámci testamentu. NOZ ponúka poručiťovi omnoho širšie možnosti. A to konkrétne pri využívaní podmienok, dedičskej substitúcie, či možnosti povolať dediča formou závetu s úľavami. Socialistická doktrína, na ktorej bola založená podoba závetu doposiaľ, a ktorá v mnohých smeroch poručiťa obmedzovala sa nahradzuje novou úpravou, ktorá je v súlade s dnešnými európskymi štandardmi, výrazne posilňuje význam vôle poručiťa a stavia ju pred záujmami dedičov. Účinnú úpravu môžeme charakterizovať ako nepredvídateľnú, a to najmä z hľadiska poručiťa. Jeho zámery nie sú tak chránené a reálne si nemôže byť istý, ako po jeho smrti bude s jeho majetkom zaobídene. S nadhľadom môžeme tvrdiť, že úprava občianskeho zákonníku preferuje dediča a jeho záujmy pred poručiťom.

Záverom, ostáva skonštatovať, že takmer všetky inštitúty, ktoré nová úprava prináša, už české právo poznalo, a to v období prvej republiky. Síce je možné pri nejasnostiach využívať prvorepublikovú judikatúru, ale zaiste bude zaujímavé sledovať ďalší vývoj. Uvidíme, ako sa po vstupe NOZ v účinnosť, bude judikatúra vyvíjať a jednotlivé inštitúty ďalej analyzovať.

⁵⁸ Dôvodová správa k návrhu zákona...str. 954

10 Zdroje

Literatúra

- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 432 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 308 s.
- JANEČKOVÁ, Eva, HORÁLEK, Vladimír, ELIÁŠ, Karel. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2012. 208 s.

Komentáře

- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*. Praha: Právníké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998. 680 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1114 s.

Odborné časopisy

- ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2/2009. s. 41-45.
- KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 5/2007. s. 157-164.
- Seminář o dědickém právu v Kroměříži. *Ad Notam*, 3/2010. s. 39-40.

Právne predpisy

- Uznesenie Českej národnej rady č. 2/1993 Sb., o vyhlásení Listiny základných práv a slobôd ako súčasť ústavného poriadku Českej republiky
- cisársky patent 946/1811 Zb.z.s., Všeobecný občiansky zákonník rakúsky, zo dňa 1. júna 1811, v znení účinnom od 1. 1. 1917 do 31. 12. 1965
- zákon č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník, v znení neskorších predpisov
- zákon č. 89/2012 Zb., občiansky zákonník

Judikatúra

- Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 17. Marca 1928, Rv I 1150/27, Vážný 7888
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR zo dňa 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 18. marca 1924, Rv I 8/24, Vážný 3624
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 4. Mája 2004 sp. zn. 30 Cdo 164/2004, uverejnené v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk pod R 7/2007
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 24. 10.2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006, uverejnené v Zbierke súdnych rozhodnutí pod Rc 69/2007

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 18. Januára 1927, Rv I 654/26, Vážný 6701

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 6. Novembra 1923, R I 933/23, Vážný 3114

Internetové zdroje

Důvodová zpráva k návrhu zákona schváleného vládou ve znění změn přijatých Legislativní radou vlády [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, květen 2011. 592 s. [cit. 14. dubna 2012]. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

Nový občanský zákoník: Dědické právo - koncepční změny [online]. portal.justice.cz, © Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 1. května 2011]. Dostupné z <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/koncepcni-zmeny.html>>.

Matěj Šuster. *Svěřenské nástupnictví – novinka v občanském zákoníku*. Dostupné z <http://www.penize.cz/spotrebitel/43172-sverenske-nastupnictvi-novinka-v-obcanskem-zakoniku>

Matěj Šuster. *Druhy vedlejších doložek v závěti*. Dostupné z <http://www.penize.cz/spotrebitel/43274-druhy-vedlejsich-dolozek-v-zaveti>

Přednášky předštatnicovej výuky, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, JUDr. Václav Bednář Ph.D. Dostupné z <http://www.ulozto.cz/xDEJkA8/nahravky-predstatnicova-vyuka-noz-rar>

JUDr. Václav Bednář, Ph.D. *Dědické právo – návrat k evropským standartom, upravený prepis přednášky z konferencie Právní sympozium 2011 v Ostrave*. Dostupné z http://ps.i-servis.info/files/Ke%20sta%C5%BEen%C3%AD/Pr%C3%A1vn%C3%AD%20sympozium%202011%20-%20p%C5%99edn%C3%A1%C5%A1ky/Bedn%C3%A1%C5%99_PS_2011_D%C4%9Bdic%C3%A9%20pr%C3%A1vo,%20n%C3%A1vrat%20k%20evropsk%C3%BDm%20standar%C5%AFm.pdf